

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2025-01-23

Diarienummer 0039/25

Handläggare

Vanja Larberg/Kultur/GBGStad, Johanna

Adebäck/Kultur/GBGStad, Kristian 2 Jonsson/Kultur/GBGStad,

Johan Thörnqvist/Kultur/GBGStad,

Telefon: 031-368 3603

E-post: vanja.larberg@kultur.goteborg.se

Yttrande till stadsbyggnadsnämnden angående ändring av översiktsplan för Göteborg

Förslag till beslut

I kulturnämnden

1. Kulturnämnden tillstyrker förslag till ändring av översiktsplan för Göteborg.
2. Kulturnämnden översänder förvaltningens tjänsteutlåtande till stadsbyggnadsnämnden som eget yttrande.
3. Kulturnämnden förklarar paragrafen omedelbart justerad.

Sammanfattning

Stadsbyggnadsnämnden har den 8:e januari 2025 sänt förslag till ändring av översiktsplanen för Göteborg på remiss. Yttrande ska lämnas senast den 25 mars 2025 och anstånd har beviljats kulturnämnden till den 27 mars. Ärendet samlar ett antal ändringar av den gällande översiktsplanen, och omfattar en fördjupning för Södra Älvstranden, som går från industriområde till blandad stadsbebyggelse med syfte att möjliggöra stadsutveckling, en inarbetning av fördjupningarna för Mölndalsåns dalgång och Södra Askim, samt nyskrivna tematiska tillägg för jordbruksmark och livsmedelsförsörjning, energiproduktion och energilagring, klimatanpassning och mobilitet och infrastruktur.

Kulturförvaltningens huvudfokus är Södra Älvstranden, då kulturvärdena konst, kreativa verksamheter, kulturella mötesplatser, kulturmiljö och identitet alla har betydelse för en hållbar utvecklingen av området. Utöver detta görs ett tillägg under rubriken Övriga ändringar, där ett nytt stycke om offentlig konst föreslås läggas till under inriktningen Gestaltad livsmiljö. Den föreslagna skrivningen lyfter fram att den offentliga konsten kan bidra till att Göteborg blir en nära, sammanhållen och robust stad om den görs till en självklar del i planerandet och gestaltandet av våra gemensamma livsmiljöer. Utifrån ett kulturmiljöperspektiv är de nya skrivningarna om jordbruksmarken positiva, då det faktum att markerna fortsätter brukas upprätthåller förståelsen av miljöns kulturhistoriska värden. Att ianspråktagande av jordbruksmark inte bör ske där marken är en del av de sedan tidigare utpekade kulturhistoriska värden behöver dock förtydligas.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Det ekonomiska perspektivet har störst bäring på kulturvärdena i kapitlet om Södra Älvstranden. Förändringen från industriområde till blandstad innebär möjligheter men

också risker för kulturlivet. I den hållbarhetsbedömning som bilagts samrådsförslaget bedöms den ekonomiska hållbarheten öka då förutsättningarna för bostadsbyggandet ökar. För kulturlivet kan denna utveckling dock skapa risker. Huvudutmaningen framåt är att en värdeutveckling av marken längs Södra Älvstranden i och med stadsutvecklingen riskerar att tränga undan kultur- och föreningsliv, vilka är i behov av ekonomiskt tillgängliga lokaler. Det är därför viktigt att processer skapas där kulturlivets framtid i området kan värnas över längre tid. Samrådsförslagets tydliga intention att ”Värna kulturlivet och kulturens behov av lokaler och rimliga hyresnivåer” behöver fullföljas inte enbart i den tillfälliga utvecklingen utan också bli synligt i förhållningssättet till exploateringen i området för att undvika en genomgående gentrifiering.

Bedömning ur ekologisk dimension

De nya rekommendationerna för norra och södra älvstråket bedöms som positiva för den ekologiska dimensionen. De ger utrymme för ett samspel mellan kulturvärden och naturbaserade älvkanter som förstärker ekologin, vilket kan skapa upplevelserika och varierade vistelseplatser längs älven.

Angående kapitlet om jordbruksmark lyfte kulturnämnden i sitt yttrande vid granskningen av översiktsplanen att den ekologiska dimensionen påverkas negativt av byggnation på oexploaterad mark i ytterstaden, då det bland annat kan leda till att jordbruksmark tas i anspråk och ökad biltrafik. Med detta som grund ser kulturförvaltningen positivt på de ändringar som gjorts när det gäller jordbruksmarken i Göteborg, vilka betonar att den är en ändlig resurs med en mängd värden som inte kan återfås när den väl är bebyggd. Att markerna hålls öppna och fortsätter brukas upprätthåller förståelsen och upplevelsen av miljöns kulturhistoriska värden. Att ianspråktagande av jordbruksmark inte bör ske där marken är en del av de sedan tidigare utpekade kulturhistoriska värdena behöver dock förtydligas.

Ändringarna i översiktsplanen innefattar en konkretisering av förutsättningar för förnybar energiproduktion och energilagring, förutseende planering när det gäller klimatanpassning samt en tydligare styrning mot en hållbar mobilitet. Alla delar är positiva för den ekologiska hållbarheten. Dock behöver de relateras tydligare till de kulturmiljövärden marken kan besitta. När det gäller åtgärder för klimatanpassning ser kulturförvaltningen positivt på skrivelserna om att värdefulla kulturmiljöer ska skyddas mot skada av översvämning, samt att kulturmiljöer heller inte indirekt ska skadas av åtgärder och skyddsanordningar för att minska översvämningsrisken.

Bedömning ur social dimension

Södra Älvstranden och dess intilliggande kvarter är det kulturtätaste området i Göteborg, med både större och mindre kulturkluster, ett tydligt engagemang över tid och välkända kulturinstitutioner. Kulturförvaltningen har som en del av ändringen av översiktsplanen bidragit med kunskap om kulturlivet i stadsdelen till stadsmiljöförvaltningens ”Förstudie Platsutveckling Södra Älvstranden” och till stadsbyggnadsförvaltningens Sociala konsekvensanalys. I dessa rapporter finns därför det befintliga kulturlivet integrerat som viktiga pusselbitar i områdets fortsatta utveckling. Som beskrivs under den ekonomiska dimensionen finns en gentrifieringsrisk för kulturlivet i och med en omvandling, vilket skulle ha negativ effekt på den sociala hållbarheten då stadslivet i området och dess omkringliggande kvarter har en stark kulturprägel. Det föreslagna angreppssättet i de kreativa zonerna ger dock möjlighet till en förstärkning av den sociala hållbarheten i

området, med en involvering av konstnärer och kulturaktörer. Den nuvarande identiteten i stadsdelen som alternativ, kulturtät, varierad, och en egen stad i staden, är betydelsefull att förhålla sig till i den framtida planeringen för att skapa en kontinuitet över tid och därmed en social hållbarhet. Här finns det möjlighet att utveckla en stadsdel med en identitet som bygger vidare på den frihetliga planeringen från förstaden Majorna, och som via generösa grönytor och allmänna platser, som även inkluderar offentlig konst, kan svara mot klimatutmaningar och sociala behov.

Den offentliga konsten har betydelse för en hållbar utveckling i fyra dimensioner; den sociala, den ekologiska, den ekonomiska och den kulturella. Kulturförvaltningen föreslår därför en ny rubrik om offentlig konst i den tematiska inriktningen Gestaltad livsmiljö, vilken skulle kunna integreras i översiktsplanen nu när flera ändringar görs, för att säkerställa att konstens roll synliggörs och omhändertas.

Barnperspektivet påverkas positivt i och med förslaget till ändring då tillgången till lekmiljöer säkerställs.

Bilagor

1. [Förslag till ändring av översiktsplan för Göteborg](#)
2. [Förstudie Platsutveckling Södra Älvstranden](#)
3. [Var görs kulturen?](#)
4. [Styrande dokument för enprocentregeln](#)

Expedieras till

Stadsbyggnadsnämnden

Ärendet

Stadsbyggnadsnämnden har den 8:e januari 2025 översänt samrådsförslaget till ändring av översiktsplanen för Göteborg till kulturnämnden på remiss. Yttrande ska lämnas senast den 25 mars 2025. Anstånd har lämnats till den 27 mars.

Beskrivning av ärendet

Göteborgs Stads gällande översiktsplan har varit uppe i kulturnämnden vid tidigare tillfällen. Den 23 april 2019 §83, tillstyrkte kulturnämnden samrådet över Göteborgs Stads nya översiktsplan. Den 21 juni 2021 §152, tillstyrkte kulturnämnden granskningen av översiktsplanen. Kommunfullmäktige antog översiktsplanen 19 maj 2022.

Översiktsplanen ska vägleda och underlätta kommunens planering och utbyggnad av och investeringar i infrastruktur och service. Den är också en överenskommelse mellan stat och kommun om riksintressenas innebörd och avgränsning. Översiktsplanen är inte juridiskt bindande men har i vissa fall påverkan i andra juridiska bedömningar. Översiktsplanen spänner över flera tidshorisonter, både på kort och lång sikt (ändringen tar sikte på 2035–2050). Planen ska fungera som stöd för detaljplaner, bygglov och andra tillstånd och beslut som rör stadens utveckling.

Föreliggande ärende är en ändring av översiktsplanen, med syftet att bättre spegla kommunens viljeinriktning för mark- och vattenanvändning, samt att öka tydligheten för efterföljande planering. Den omfattar en fördjupning för Södra Älvstranden, som går från industriområde till blandad stadsbebyggelse med syfte att möjliggöra stadsutveckling, en inarbetning av fördjupningarna för Mölndalsåns dalgång och Södra Askim, samt nyskrivna tematiska tillägg för jordbruksmark och livsmedelsförsörjning, energiproduktion och energilagring, klimatanpassning och mobilitet och infrastruktur.

Förvaltningens beredning av ärendet

Kulturförvaltningen har under framtagandet av ändringarna i översiktsplanen bidragit med att ge kunskapsunderlag angående befintligt kulturliv i området Södra Älvstranden. Under samrådet planeras dialog med kulturlivet i samverkan mellan stadsbyggnadsförvaltningen och kulturförvaltningen. Dialogen kommer att ske på plats i området och rama in befintliga och framtida behov. Dialog med kulturförvaltningens egen verksamhet i området kommer också genomföras under samrådsskedet.

Förvaltningens bedömning

Då ärendet är ett samlingsärende med flera av varandra oberoende kapitel behöver varje kapitel bedömas för sig. Därav följer här kulturförvaltningens bedömningar kapitel för kapitel.

Södra Älvstranden

Området som omfattas i samrådsförslaget ligger mellan älven och Karl Johansgatan, och sträcker sig från Klippan till Järnvågen. Förslaget innebär en förändring av markanvändningen i området, från industriområde till blandad stadsbebyggelse och företagsområde med tillhörande rekommendationer. Förslaget innebär också en inriktning att minska barriäreffekten av Oscarsleden genom att den integreras i ett finmaskigt gatunät. Detta möjliggörs av en flytt av Tysklands- och Danmarksterminalerna till

Arendal. Dock ligger det riksintresse för kommunikation som finns som anspråk på leden kvar tills en detaljplan för färjetrasslarna i Arendal vunnit laga kraft.

Kulturförvaltningen har valt att bedöma de föreslagna ändringarna utifrån de fem kulturvärdena konst, kulturella mötesplatser, kreativa verksamheter, kulturmiljö samt identitet.

Konst

Potentialen för och vikten av offentliga rum såsom parker och stråk beskrivs i förslaget på ett förtjänstfullt sätt. Här anser dock kulturförvaltningen att den offentliga konsten måste beskrivas som en del i arbetet med att uppnå de kvaliteter som är målsättningen för området. Konsten har stor betydelse för att skapa offentliga rum med långsiktiga kvaliteter. Det är därför viktigt att det konstnärliga arbetet tidigt införlivas i stadsutvecklingsprocessen. Konstkompetens har ett stort värde inte bara i genomförande, utan också i planeringen.

Inom Södra Älvstranden pekas så kallade kreativa zoner ut på två ställen; Majnabbe och Järnvågen. Under områdets omvandlingstid (5-25 år) utvecklas platserna parallellt med övrig planering med förenklade tillstånds- och bygglovsprocesser. Platserna ska ge förutsättningar för kreativa verksamheter och innovation och är utvalda på grund av sin närhet till befintligt kulturliv. I detta arbete kan konst och konstnärer spela en stor roll. Konstnärer kan exempelvis tillföra nya, oväntade perspektiv, öka utrymmet för innovativa lösningar och skapa dialoger mellan olika grupper. Konstprojekt kan också innefatta en mångfald av perspektiv, utan att förenkla. Kulturförvaltningen anser att det finns stor potential för konsten inom ett arbete med kreativa zoner men vill även understryka vikten av att omhänderta konsten och konstnärernas produktionsplatser i staden över längre tid och i Södra Älvstranden som helhet.

Kulturella mötesplatser och kreativa verksamheter

Området och dess intilliggande kvarter är det kulturtätaste i Göteborg, med både större och mindre kulturkluster, ett tydligt engagemang över tid, och välkända institutioner som exempelvis Musikens hus och Konstnärernas Kollektivverkstad. Kulturförvaltningen har också flera egna institutioner i eller i anslutning till området, i och med Majornas bibliotek, Linnéstadens bibliotek och Sjöfartsmuseet. Kulturförvaltningen har som en del av ändringen av översiktsplanen bidragit med kunskap om kulturlivet i stadsdelen till stadsmiljöförvaltningens "Förstudie Platsutveckling Södra Älvstranden" och till stadsbyggnadsförvaltningens sociala konsekvensanalys. I dessa rapporter finns därför det befintliga kulturlivet integrerat som viktiga pusselbitar i områdets fortsatta utveckling.

Huvudutmaningen framåt är att en värdeutveckling av marken längs Södra Älvstranden i och med stadsutvecklingen riskerar att tränga undan kultur- och föreningsliv, vilka är i behov av ekonomiskt tillgängliga lokaler. Stadsmiljöförvaltningen föreslår därför i sin förstudie en alternativ process i samverkan mellan berörda förvaltningar och med forskning från Chalmers, för att hitta lösningar där befintliga värden och verksamheter bibehålls och bidrar till utvecklingen av stadsdelen i stället för att de trängs undan. Det föreslagna angreppssättet är att börja med att utveckla de allmänna platserna i området, i nära kontakt med befintliga kulturella verksamheter. Inom Södra Älvstranden pekas så kallades kreativa zoner ut på två ställen där detta angreppssätt testas; Majnabbe och Järnvågen. Platserna är väl valda och har stor potential för intilliggande kulturliv.

Det är dock viktigt att processer skapas där kulturlivets framtid i området kan värnas över längre tid. Förändringen från industriområde till blandstad innebär både stora möjligheter och stora risker för kulturlivet, och samrådsförslaget tydliga intention att ”Värna kulturlivet och kulturens behov av lokaler och rimliga hyresnivåer” behöver fullföljas inte enbart i den tillfälliga utvecklingen utan också bli synligt i förhållningssättet till exploateringen i området för att undvika en genomgående gentrifiering. Strategier behövs för hur den nya stadsdelen kan inkludera både befintliga kulturverksamheter och ge möjlighet för nya verksamheter att ta plats samt svara mot det tillkommande kulturbehovet i form av kommunal service i och med förtätningen.

Blandad stadsbebyggelse innebär också att ”verksamheter som är störande för sin omgivning ska undvikas”. Då stadsbyggnadsförvaltningen och kulturförvaltningen under 2024 utifrån ett politiskt uppdrag i kommunfullmäktiges budget 2024 undersökt möjligheten för kulturljudzoner i Göteborg liknande den i Malmö, har Södra Älvstranden lyfts fram som ett förslag på ett område att jobba med strategier för kulturljudzoner i planeringen. Det är därför betydelsefullt att hitta angreppssätt framåt för hur detta kan göras. I skrivande stund har inte förslaget tagits politiskt, men om konceptet blir aktuellt för Södra Älvstranden så finns det flera sätt att ta sig an frågan i planeringen. Dels skulle delar av området kunna aktiveras för musiklivet under tiden som det planeras och byggs ut som en del av arbetet med de kreativa zonerna. Dels skulle en medveten hantering av ljuddämpande åtgärder i ny bebyggelse kunna vara en väg att gå. Dessutom skulle de områden som inte markeras som blandad stadsbebyggelse utan som företagsområde lämpa sig bra för kulturljud. Det är också av vikt att hitta en balans i hur Göteborgs Stad väger kultur- och musiklivets respektive bostadsbyggandets intressen framgent, eftersom konflikter mellan dessa parter uppstår idag.

Kulturmiljö och arkeologi

Kulturförvaltningen anser att skrivelserna om att ta vara på, samt värna, kulturmiljöer under rubriken Bebyggelseutveckling behöver vässas. Förhållningssättet behöver gå från att vara viktigt till en förutsättning för en god stadsutveckling i området. Vid sidan av hänvisningar till byggnader med en särställning för stadsbilden behöver hänvisningar tillkomma till de byggnader och miljöer som skyddas enligt miljöbalken och kulturmiljölagen samt finns utpekade i stadens program för bevarande. Anpassningar av den nya bebyggelsen i struktur, skala och placering kan vara nödvändiga för att inte medföra negativ påverkan på miljöer och enstaka byggnader.

Kulturförvaltningen efterfrågar även en rekommendation i reviderad översiktsplan om att den starka karaktär och identitet som älvrummet ger centrala Göteborg, från och mot vattnet på båda sidor om älven, som utgångspunkt för stadsutveckling i området.

Det aktuella området i samrådsförslaget berör ett flertal kända fornlämningar, till största del i form av historiska stadslager och befästningslämningar, till exempel L1969:697, L1969:2928 samt L1969:702. Alla fornlämningar, kända såväl som okända, skyddas av kulturmiljölagen (1988:950, 2 kap.). De arkeologiska förutsättningarna bör därför utredas inför exploatering och i de fall då fornlämningar berörs ska dessa undersökas arkeologisk i den mån detta krävs.

Kulturförvaltningen anser att arkeologi tidigt bör ingå i planeringen för all eventuell framtida exploatering för att minimera negativ påverkan på fornlämningar i området.

Vidare bör de historiska lämningarna samt stadens historia ges utrymme och lyftas fram i områdets stadsutveckling.

Identitet

I rekommendationerna för Södra Älvstranden finns många positiva komponenter för att området ska tillgängliggöras och bli en mer integrerad del av staden. Bland annat beskrivs att befintliga stråk och bebyggelsestrukturer är utgångspunkt för utvecklingen, att Oscarsleden ska integreras och att ett sammanhängande älvstråk med platsbildningar ska utvecklas. Kajernas användning ska också säkras för båtliv, hamnändamål och ekologiska funktioner.

Det finns dock i förslaget uttalat att förändringen vid Stigbergstorget innebär en gentrifieringsrisk: ”Med tillskott av kapacitetsstark kollektivtrafik höjs markvärden på platsen och incitament för andra typer av verksamheter och innehåll i byggnader följer. Det skapas ett läge som blir attraktivare för kontor och kommersiella verksamheter att lokalisera sig invid. Detta kan riskera att konkurrera ut befintliga verksamheter och få ett avtryck i hur platsen används.” Då Stigbergstorget i nuläget har många kulturverksamheter som starkt präglar platsen, skulle det innebära en negativ påverkan på platsens karaktär och Göteborgs kulturliv om de trängdes undan.

Södra Älvstrandens framtida struktur ska enligt framtagna strukturidé bygga på innerstadens traditionella kvartersstad. Här är det viktigt för identiteten i det framtida området vad som avses med traditionell kvartersstad. Precis som det beskrivs på annan plats i texten går innerstaden här från historisk stadskärna till den historiska förstaden Majorna en gång var, och på flera sätt fortfarande är. I underlaget om Stigbergstorget beskrivs att den historiska gränsen gick vid denna plats, och att ”bebyggelsemiljön skiftar från stenstad till lokala byggnadstraditioner med rötter i kustbebyggelsens fiskelägen och trähus”. Majorna har en tydlig identitet i Göteborg som alternativt, kulturtätt, varierat och en egen stad i staden. Därför är det betydelsefullt att förhålla sig till detta i den framtida planeringen, och inte rulla ut en standardbebyggelse som den har kommit att definieras under senare år, med en förväntad kvartersstad med hög exploatering som inte har mycket gemensamt med exempelvis Kungsladugårds gröna och ljusa gårdar. Här finns möjlighet att utveckla en stadsdel med en identitet som bygger vidare på den frihetliga planeringen från förstaden Majorna, och som via generösa grönytor och allmänna platser kan svara mot klimatutmaningar och sociala behov.

Mölnålsåns dalgång och Södra Askim

Det har tidigare funnits en fördjupning av översiktsplanen för Mölnålsåns dalgång som togs fram tillsammans med Mölnåls stad. Ändringen i föreliggande förslag innebär att denna arbetas in som en integrerad del i översiktsplanen och utgår som separat handling. Inriktningen för området är även fortsatt att omvandla till blandad stadsbebyggelse, dock har mycket av den stadsutveckling som föreslogs i fördjupningen redan genomförts. Framåt föreslås ett ökat fokus på stadsmiljöåtgärder i de offentliga rummen, komplettering med kommunal och kommersiell service samt rekreation. De inriktningar som är gemensamma med Mölnåls stad kvarstår, det vill säga att utveckla det blågröna stråket Mölnålsån och göra Mölnålsvägen till ett stadsmässigt stråk. Behovet av att utveckla gång- och cykelvägar i området adresseras också.

Området går från att vara omvandlingsområde till kompletteringsområde, och de kompletteringar som görs framåt föreslås främst omhändertas inom befintlig

stadsstruktur, exempelvis genom att använda befintliga byggnader till nya ändamål, vilket kulturförvaltningen bedömer mycket positivt ur både kulturvärdesperspektiv och ur klimathänsyn. I avsnittet om Mölndalsåns dalgång pekas på ett antal kulturmiljöer att värna. En av dessa ligger i Mölndals kommun och bör utgå ifrån sammanställningen. Kulturförvaltningen menar även att skrivelsen om före detta Wesäta bör korrigeras till att hela byggnadens värden ska tas tillvara, och inte bara fasaden mot Mölndalsvägen.

Även kapitlet om Södra Askim innebär att den tidigare fördjupningen utgår. Skrivningarna arbetas in i översiktsplanens geografiska inriktningar för ytterstaden, men med lägre detaljeringsgrad än i fördjupningen. Ändringen innebär bland annat att tyngdpunkt Nya Hovås ändrar namn till Sandås, och att den samtidigt läggs in som systemviktig bytespunkt för kollektivtrafik, att gång- och cykeltrafik ges utrymme i planeringen och att texter kring planeringsreserverna i Svindal och Gatersered uppdateras.

Konst

Kulturförvaltningen anser att den offentliga konsten måste beskrivas som en del i arbetet med att uppnå de kvaliteter som är målsättningen för Mölndalsåns dalgång och Södra Askim. Konsten har stor betydelse för att skapa offentliga rum med långsiktiga kvaliteter. Det är därför viktigt att det konstnärliga arbetet tidigt införlivas i stadsutvecklingsprocessen. Konstkompetens har ett stort värde inte bara i genomförande, utan också i planeringen. Oavsett var du bor i Göteborg ska du kunna möta en mångfald av konst i din närmiljö, därför är det av vikt att staden även inbegriper offentlig konst i utvecklingen av ytterstaden såsom i Södra Askim.

Arkeologi

Mölndalsåns dalgång

Det aktuella området i samrådsförslaget vid Mölndalsåns dalgång är ej utrett arkeologiskt men innefattar samtidigt ett mindre antal kända fornlämningar. Dessa är främst koncentrerade till grönområdet i områdets mellersta del, på östra sidan leden. Här återfinns till exempel boplatserna L1969:1406 och L1969:1407 samt fyndplatserna L1969:1408 och L1969:554. I nordvästra delen av det aktuella området finns den historiska platsen för Örgryte by, idag registrerad som möjlig fornlämning, L1969:2173. Under medeltiden var detta en central punkt i Örgryte socken med sin sockenkyrka som troligen är från 1100-talet. Större delen av området längs Mölndalsån är bebyggt med industrier vilket potentiellt kan ha skadat okända fornlämningar. Då området ej är utrett är fornlämningsbildens dock fortfarande oklar och motiverar utredning.

Södra Askim

Det aktuella området i Södra Askim har delvis utretts arkeologiskt vid ett flertal tillfällen från slutet av 1990-talet fram till senast 2011. Detta har resulterat i ett flertal nya kända fornlämningar som tillsammans med de tidigare kända ger en relativt tät helhet med fornlämningar. Tidigare utredningar har gjorts i samband med exploatering och inför eventuell framtida sådan bör liknande utredningar företas för de ifrågavarande ytor.

Alla fornlämningar, kända såväl som okända, skyddas av kulturmiljölagen (1988:950, 2 kap.). De arkeologiska förutsättningarna bör därför utredas inför exploatering och i de fall då fornlämningar berörs ska dessa undersökas arkeologisk i den mån detta krävs.

Kulturförvaltningen anser att arkeologi tidigt bör ingå i planeringen för all eventuell framtida exploatering för att minimera negativ påverkan på fornlämningar i området.

Jordbruksmark och livsmedelsförsörjning

Kulturnämnden lyfte i sitt yttrande angående granskningen av översiktsplanen att den ekologiska dimensionen påverkas negativt av byggnation på oexploaterade områden i ytterstaden, vilket bland annat kan leda till att jordbruksmark tas i anspråk och en ökad biltrafik. Kulturnämndens remissvar lyfte också det viktiga samspelet mellan natur- och kulturmiljövärden i dessa områden. Med detta som grund ser förvaltningen positivt på de ändringar som gjorts i samrådsförslaget när det gäller jordbruksmarken i Göteborg. Ändringsförslaget betonar att jordbruksmark är en ändlig resurs med en mängd värden som inte bara handlar om att den ger oss mat och djurfoder, utan att det öppna landskapet också ger oss kulturmiljöer, upplevelsevärden och biologiska mångfald. Utöver detta finns ett värde som har förstärkts ännu mer sedan översiktsplanen godkändes, och det är att tillgänglig jordbruksmark innebär en robusthet i livsmedelsförsörjningen i en osäker omvärld. I de föreslagna ändringarna läggs inriktningar till som säger att jordbruksmarken i första hand ska bevaras för kommande generationers möjlighet till livsmedelsförsörjning. Ytterstadens sammanhängande jordbrukslandskap föreslås att bevaras, utredningsområdet för blandad stadsbebyggelse i Säve minskas och utredningsområdet i västra Gunnilse tas bort. Dock kan jordbruksmark som ligger inom områden som pekats ut som prioriterade i utbyggnadsstrategin bebyggas, då de bedöms vara väsentligt samhällsintresse, och det finns även mindre områden med jordbruksmark som kan tas i anspråk.

Det är mycket positivt ur ett kulturmiljöperspektiv att inriktningar tillförs översiktsplanen om att jordbruksmark i första hand ska bevaras. Att markerna hålls öppna och fortsätter brukas är viktiga förutsättning för att upprätthålla förståelsen och upplevelsen av miljöns kulturhistoriska värden. När det gäller utredningsområdet för blandad stadsbebyggelse i Säve riskerar dock båda de presenterade alternativen att negativt påverka värdena för främst Säve kyrkby, som finns utpekad i stadens bevarandeprogram. Kulturförvaltningen önskar se en formulering om att ianspråktagande av jordbruksmark inte bör ske där marken är en del av de sedan tidigare utpekade kulturhistoriska värdena.

Energiproduktion och energilagring

För att minska negativ påverkan på klimatet behöver fossila energikällor fasas ut. Därav följer ett ökat behov av förnybart producerad elektricitet samt möjligheter för lagring av energi. Med detta som utgångspunkt har nya inriktningar om produktion och lagring av förnybar energi lagts till översiktsplanen, vilket inkluderar vindkraft på land och till havs, solceller, förbränningsanläggningar för el- och fjärrvärmeproduktion samt energilagring. I ändringen pekas utredningsområden för energi ut som visar var Göteborgs Stad önskar se etablering av vindkraft, solenergi samt anläggningar för batterilagring.

Kulturförvaltningen ser att det ur ett klimatperspektiv är nödvändiga åtgärder, som dock behöver relateras tydligare till kulturmiljövärden. De undantag som presenteras för solcellsparkar på jordbruksmark behöver relateras till övriga värden som marken kan besitta, och skrivelser om kulturmiljö saknas i de föreslagna tillkommande texterna. Även i skrivelsen om att solceller är lämpliga att placera på byggnaders tak och fasader saknar kulturförvaltningen relationen till byggnadernas eventuella kulturhistoriska värden och områdenas karaktär. Utredningsområdena för batterilagring, i synnerhet det norr om Holmvägen, behöver konsekvensbeskrivas utifrån den påverkan etableringar i dessa områden skulle medföra på anslutande kulturmiljöer. Kulturförvaltningen saknar i dessa avsnitt förhållningssätt till de höga kulturhistoriska värden som omger

utredningsområdena. Gällande landbaserad vindkraft efterfrågar kulturförvaltningen skrivelser om möjlig påverkan på landskapsbild, topografi och värdebärande bebyggelse utifrån det utredningsområde som föreslås, samt hur påverkan kan minimeras. Denna aspekt behöver tydligare adresseras i översiktsplanen.

Klimatanpassning

I och med de pågående klimatförändringarna behöver samhället rusta sig för att klara extrema väderhändelser som översvämningar, torka och hög värme. För att bygga robusthet inför dessa händelser krävs systemlösningar som samtidigt som de minimerar riskerna ger mervärde till stadsmiljön. Ett nytt tematiskt kapitel för Klimatanpassning har i föreliggande förslag lagts till översiktsplanen. Kapitlet baseras på översiktsplanens nuvarande inriktningar för klimatanpassning samt tillägget för översvänningsrisker, och innehåller förhållningssätt och åtgärder för att möta risker och utmaningar genom en förutseende stadsplanering. Bland annat lyfts naturbaserade och multifunktionella lösningar för att minska översvänningsrisker fram, och möjliga åtgärder vid ökade temperaturer har uppdaterats utifrån ny kunskap.

Kulturförvaltningen ser positivt på skrivelserna om att värdefulla kulturmiljöer ska skyddas mot skada av översvämning, samt att kulturmiljöer heller inte indirekt ska skadas av åtgärder och skyddsanordningar för att minska översvänningsrisken.

Mobilitet och infrastruktur

Ändringen av de tematiska inriktningarna för Mobilitet och infrastruktur innebär en ökad tydlighet i styrningen mot mer hållbar mobilitet jämfört med den gällande översiktsplanen. Styrning från miljö- och klimatprogrammet, trafikstrategin, cykelprogrammet, trafiksäkerhetsplanen, parkeringspolicyn och godsplanen har arbetats in i översiktsplanen. Detta innebär en samlad styrning för mobilitet och infrastruktur i Göteborg, och därmed färre styrande dokument.

Kulturförvaltningen bedömer den samlade styrningen och förtydligandet av arbetet mot målet om en mer hållbar fördelning mellan färdmedel som positivt. Dock har kapitlet relativt få beröringspunkter med kulturvärden i stadsutveckling, och därmed har kulturförvaltningen inte några ytterligare medskick.

Övriga ändringar

I kapitlet ändras eller utgår flera reservat för infrastruktur, ny mark för begravningsanläggningar, rekommendationen för älvstråken justeras, och inriktningar om att ge utrymme för ekosystemtjänster tillkommer, samt inriktningar om att säkerställa lekplatser och lekmiljöer vilket är positivt ur ett barnperspektiv.

Norra och södra älvstråken

Rekommendationen för norra och södra älvstråken har ändrats till följande formulering i samrådsförslaget: "Stråk för rekreativ rörelse och vistelse längs älvkanterna: Syftet med älvstråket är att bidra till ett levande älvrum, där vattnet är tillgängligt och närvarande i stadsrummet. Generösa ytor för gående och cyklister ska eftersträvas och vistelsevärden tillföras genom återkommande platsbildningar. Detta ska bidra till aktivitet på och längs med älven. För ett upplevelserikt stadsrum bör stråket variera i karaktär och utgå från den närliggande omgivningen, med en variation från hårdgjord kaj med inslag av grönt till slänter och stränder. Ekologin i och längs med älven ska stärkas där så är möjligt, där exempelvis naturbaserade älvkanter i hamnbassänger kan bidra till förbättrad ekologi i

och längs vattnet. Vistelsevärden längs hela sträckan för olika tempon och platser bör eftersträvas för att skapa ett levande och attraktivt stråk längs älven.

Kulturförvaltningen bedömer den nya skrivningen som positiv då den stärker möjligheten att uppleva och utveckla älvsträndernas kulturvärden och att den så tydligt tar avstamp i den varierade karaktären i området och möjligheten till karaktärsfulla vistelseplatser. Förvaltningen ser att både kulturmiljön, kreativa verksamheter, kulturella mötesplatser och konst har en plats i utvecklingen av älvstränderna, och skulle kunna bidra till offentliga rum utöver det vanliga.

Arkeologi gällande ny begravningsmark i Skogome, Gerrebacka och Rösered

Det aktuella området som i samrådsförslaget föreslås för framtida begravningsmark i Skogome innefattar inga kända fornlämningar och har tidigare inte varit föremål för arkeologisk utredning. Inför ianspråktagande av marken för begravningsmark bör ytorna utredas arkeologiskt för att identifiera eventuella okända fornlämningar.

Gerrebacka

Det aktuella området som i samrådsförslaget föreslås för framtida begravningsmark i Gerrebacka innefattar ett antal fornlämningar i form av grav- och boplatsområden; L1968:4885, L1968:4910 och L1968:4853. Dessa fornlämningar skyddas enligt kulturmiljölagen (1988:950, 2 kap.) och kräver tillstånd för eventuella ingrepp. Övriga ytor inom det föreslagna området bör utredas arkeologiskt för att identifiera eventuella okända fornlämningar.

Rösered

Det aktuella området som i samrådsförslaget föreslås för framtida begravningsmark i Rösered innefattar inga kända fornlämningar och har tidigare inte varit föremål för arkeologisk utredning. Inom ytan finns dock en registrerad fyndplats; L1970:5278. Inför ianspråktagande av marken för begravningsmark bör ytorna utredas arkeologiskt för att identifiera eventuella okända fornlämningar.

Förslag på ny rubrik om offentlig konst i tematisk inriktning Gestaltad livsmiljö

Offentlig konst utgör ett centralt område inom fältet Gestaltad livsmiljö, då konsten har stor betydelse för att skapa offentliga rum med långsiktiga kvaliteter. Det är därför viktigt att det konstnärliga arbetet tidigt införlivas i stadsutvecklingsprocessen. I föreslagna ändringar av översiktsplanen för Göteborg är den tematiska inriktningen Gestaltad livsmiljö inte föremål för ändringar. Kulturförvaltningens bedömning är dock att ett eget avsnitt om offentlig konst inom inriktningen kan säkerställa att den offentliga konstens roll synliggörs och omhändertas inom ramen för en hållbar stadsutveckling i fyra dimensioner; den sociala, den ekologiska, den ekonomiska och den kulturella. Offentlig konst inbegriper idag inte enbart gestaltande av fysiska konstverk, utan kan också innebära processer där platsen, invånarna och de sociala relationerna integreras. Offentlig konst innefattar också mer tillfälliga uttryck som performance, installationer och olika former av experiment i full skala. I stadsutvecklingens långa processer kan den offentliga konstens olika uttryck och metoder vara en resurs. Det gäller både inom ramen för arbetet med den fysiska gestaltningen av en plats och under tiden som en plats blir till. Konsten kan exempelvis bidra till att skapa intressanta livsmiljöer under byggtiden, synliggöra och tillgängliggöra stadsutvecklingens olika processer och skapa möten i den mänskliga skalan i sammanhang där det storskaliga har överhanden.

I den tematiska inriktningen för Gestaltad livsmiljö i översiktsplanen för Göteborg nämns den offentliga konsten i dagsläget kort på två ställen under rubriken ”Främja god arkitektur”. Kulturförvaltningen anser att detta inte tillräckligt belyser konstens betydelse för att skapa väl gestaltade och hållbara livsmiljöer. Kulturförvaltningen föreslår därför att befintligt stycke om offentlig konst under rubriken ”Främja god arkitektur” stryks och att ny rubrik om offentlig konst införs. Nedan följer förslag på innehåll under en sådan rubrik:

Rubrik: Skapa goda förutsättningar för offentlig konst

Skapa goda förutsättningar och stärk den offentliga konstens roll i stadsutvecklingen genom att:

- Värna konstens självständiga ställning och egenvärde. Konstnärer ska kunna arbeta fritt och obundet inom ramen för ett stadsutvecklingsprojekts förutsättningar.
- Tillämpa enprocentregeln och hantera frågan om konst tidigt i planeringsprocesserna.
- Involvera konstkompetens i stadsplaneringen och ta tillvara konstens potential under byggtid.

Konstgestaltning i de offentliga miljöerna säkras i staden bland annat genom enprocentregeln. Syftet med enprocentregeln är att skapa ett stabilt och mer långsiktigt ekonomiskt utrymme för konsten i planeringen och byggandet av offentliga miljöer. Enprocentregeln får byggsektorn och kultursektorn att mötas och regeln har stor betydelse för konstnärers medverkan och konstens plats i utformningen av offentliga byggnader och miljöer.

Länk till det styrande dokumentet för enprocentregeln (bilaga 4) infogas.

Riksintressen

Kapitlet om riksintressen bedöms inte av kulturförvaltningen då enbart de riksintressen där kommunen har avvikande åsikter redovisas, och kulturmiljövärden ingår inte i dessa.

Utifrån ovanstående redovisning och bedömning föreslår kulturförvaltningen att kulturnämnden tillstyrker förslag till ändring av översiktsplanen för Göteborg.

GÖTEBORGS STADS KULTURFÖRVALTNING

Anna Rosengren

Förvaltningsdirektör

Sofia Lubian

Avdelningschef Kultur och samhällsutveckling